

SPREMINJANJE FUNKCIJ IN IDENTITETE ISTRSKEGA PODEŽELJA
NA PRIMERU OBČINE IZOLA

Špela GUŠTIN

Rakovčeva ulica 2, 6330 Piran, Slovenija
e-mail: spela.gustin@gmail.com

IZVLEČEK

Najbolj prepoznavne prvine istrske pokrajine so rezultat kmetijske dejavnosti. Podeželje pa je večfunkcijsko in kmetijstvo v zadnjih desetletjih vse bolj nadomešča kombinacija treh prevladujočih funkcij: kmetijstva, potrošnje in varstva. S spreminjanjem razmerja med temi tremi funkcijami in odnosov med njimi se spreminjata tudi videz in identiteta pokrajine. Iz različnih virov smo zbrali in nato analizirali prostorske (GIS) in statistične podatke o potrošnji, kmetijski proizvodnji in varstvu na podeželju občine Izola. Razmerje med funkcijami ni uravnoteženo, prevladujeta potrošnja in varstvo. Pričakujemo lahko nadaljnje manjšanje deleža proizvodnje in večanje deleža potrošnje in varstva. S tem se bo spreminjala tudi identiteta podeželske pokrajine.

Ključne besede: večfunkcijsko podeželje, kmetijstvo, potrošnja, varstvo, identiteta, občina Izola

CAMBIAMENTI DELLE FUNZIONI E DEI CARATTERI IDENTITARI
DELLA CAMPAGNA ISTRIANA NEL COMUNE DI ISOLA

SINTESI

Le caratteristiche peculiari che rendono riconoscibile il paesaggio istriano sono il risultato di attività agricole. La campagna si configura come un territorio multifunzionale e negli ultimi decenni una combinazione delle tre funzioni predominanti – coltivazione, consumi e tutela – sta soppiantando l'agricoltura. Con il mutare del rapporto tra queste tre destinazioni d'uso e le loro reciproche relazioni, cambiano anche l'aspetto e i caratteri identitari del paesaggio. Sulla base degli elementi raccolti da diverse fonti, sono stati analizzati i dati ambientali (GIS) e statistici relativi ai consumi, alla produzione agricola e alle misure di tutela nelle aree rurali del comune di Isola. Il rapporto tra le funzioni non è equilibrato: prevalgono i consumi e la tutela e si può quindi ipotizzare una dinamica evolutiva che vedrà questi due fattori ancora in crescita e un'ulteriore decremento dell'agricoltura con un conseguente cambiamento dei tratti identitari distintivi del paesaggio rurale.

Parole chiave: aree rurali multifunzionali, agricoltura, consumo, tutela, identità, comune di Isola

UVOD

Najbolj prepoznavne prvine istrske pokrajine so rezultat kmetijske dejavnosti. V literarnih delih je istrska pokrajina predstavljena kot »... *pokrajina oljk, smokev, grozdja in druge flore, posebej sredozemske. Pokrajini daje svojski značaj še njena prst, relief, bližina morja, podnebje (zlasti burja), pa tudi lokalne prakse, orodja, navade – velike motike, ki so prekopale to zemljo, pridne roke, ki so znosile kamenje z njiv in travnikov v suhe zidove, generacije, ki so zravnale strma pobočja*« (Urbanč, Juvan, 2012, 311). Tudi v turističnih predstavitvah podeželja posameznih obalnih občin je ta, kmetijska, funkcija močno poudarjena. Podeželje v občini Piran je kraj, »[kjer so stare istrske vasice obdane] z oljčnimi nasadi, vinogradi in sadovnjaki [in kjer] kmetje ... prizadevno obdelujejo strma pobočja« (TZP, 2015a). Podeželje v občini Izola je idilično opisano kot »spokojna zelena pokrajina med oljkami in vinogradi« (TGZ Izola, 2015). Podeželje pa je vedno manj izključno kmetijsko. Na njem se vse bolj prepleta več funkcij, med katerimi prevladujejo kmetijska proizvodnja, varovanje in potrošnja (Holmes, 2012).

Tudi v občini Izola podeželje ni izključno kmetijsko. Število KMG (kmetijskih gospodarstev) in površina kmetijskih zemljišč se zmanjšuje (SURs, 2015a). Po izračunih iz podatkov o dejanski rabi tal kmetijska zemljišča v relativnem smislu zavzemajo že manjši delež občine, kot zavarovana območja. Zato nas je zanimalo, kakšni so odnosi med tremi funkcijami, tj. kmetijstvom, varstvom in potrošnjo v občini Izola sedaj, kakšni bi lahko bili v prihodnosti in kako bi potencialno vplivali na identiteto istrskega podeželja.

POKRAJINA: GRADNIKI, SPREMINJANJE IN DOJEMANJE

»Pokrajina (geografski prostor) je splet različnih sestavin, ki so organizirane (strukturirane) na različne načine. Na zunaj se kažejo v različni rabi tal, ki je izraz notranjih odnosov med nosilci vzdrževanja/preoblikovanja prostorskih struktur. Le-te se zaradi delovanja različnih dejavnikov (tehnologija, način organiziranja družbe, zunanji dejavniki) spreminjajo, hkrati pa vplivajo na oblikovanje prostorske zavesti oziroma identitete« (Klemenčič, 2008, 103).

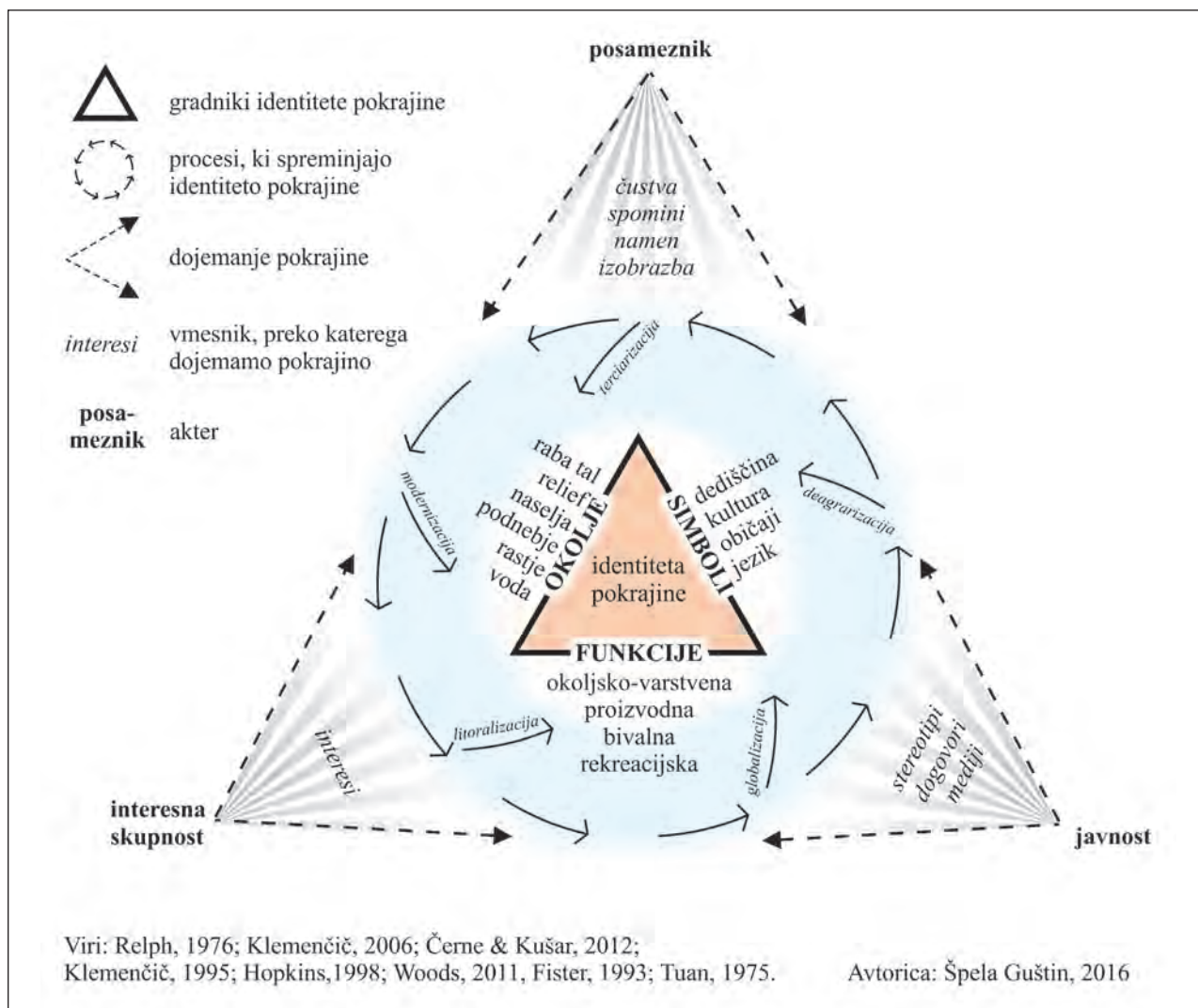
Identiteta pokrajine je zelo kompleksen pojem. Ena pokrajina jih ima več hkrati, na več načinov jo lahko dojema tudi posameznik (Relph, 1976). Neprestano spreminjanje in nešteto možnih kombinacij, ki jih v pokrajini lahko ustvarijo le trije osnovni gradniki, še dodatno povečuje kompleksnost tega pojma. Kot je prikazano na Sliki 1, sestavljajo identiteto pokrajine trije gradniki, spreminjajo jo različni procesi, njeno dojemanje pa je odvisno od različnih akterjev (Relph, 1976; Klemenčič, 2006; Černe, Kušar, 2012; Klemenčič, 1995; Hopkins, 1998; Woods, 1998; Fister, 1993; Tuan, 1975).

Gradniki identitete pokrajine

Identiteto pokrajine sestavljajo trije gradniki: okolje oziroma geografske značilnosti pokrajine, dejavnosti oziroma funkcije in simboli oziroma pomeni. Na Sliki 1 so prikazani s trikotnikom. Med sabo so neločljivo povezani, znotraj vsakega pa je neskončno možnih vsebin in nešteto možnosti za njihovo kombiniranje (Relph, 1976, 61). Identiteta pokrajine pa ni nujno sestavljena le iz tistega, kar v pokrajini vidimo. Sestavljajo jo lahko tudi zvok, vonj, okus in otip (Kljenak et al., 2013; Scott et al., 2009). V prispevku razumemo identiteto podeželja Slovenske Istre kot edinstvenost oblik, vzorcev, gradnikov, procesov, s katerimi prepoznamo neko pokrajino (Stobelaar, Pedroli, 2011, 323–324). Avtorja sicer ne pojasnjujeta podrobneje, kaj so oblike in kaj vzorci. Obliko razumemo kot videz stvari v pokrajini (na primer oblika in barva stavb, širina vodotoka, vrste dreves in ostalega rasti, barva prsti, uporabljeni gradbeni material za različne objekte, spomeniki, označevalne table in napisi na stavbah), posamezne oblike pa ustvarjajo vzorce (na primer sistem prometnic, rečna mreža, razporeditev stavb v naselju, razporeditev naselij glede na druga naselja, parcelacija, nasad sadnega drevja, obdelovalne terase).

Prvi gradnik identitete je okolje. Sredozemski pokrajini dajejo posebno identiteto trajni nasadi in obdelovalne terase (Ažman Momirski, Kladnik, 2009). Vzdrževanje take pokrajine zahteva velik vložek časa (SURs, 2012a, 42–43) in denarja (Škvarč, Kodrič, 2006). V zadnjih desetletjih pa se število kmetov in površina kmetijskih zemljišč zmanjšujeta (SURs, 2015a). Kmet z (ne)obdelovanjem kmetijskih zemljišč močno vpliva na videz pokrajine (Primdahl, Kristensen, 2011). Precejšnji deli terasirane pokrajine v Koprskem primorju so bili neobdelani že leta 1963 (Titl, 1965). Obdelane terase so le na območjih z zelo ugodnimi pogoji (bližina mesta, zatišna južna lega, blag naklon, možnost uporabe kmetijske mehanizacije; Titl, 1965). Opuščajo pa se majhne terase, v strmih, severnih in odročnih legah (Kladnik, 1990, 143). Z opuščanjem kmetovanja in obdelovalnih teras se spreminja in izginja kulturna pokrajina (Škvarč, Kodrič, 2006; Perpar, Kovačič, 2006). Identiteto pokrajine oblikuje tudi arhitektura (Fister, 1993). Po stopnji ohranjenosti identitete arhitekturnih krajin, ki temeljni na naseljih, ima obalni del Koprskega primorja »komaj še razpoznavno« njegovo podeželsko zaledje pa »dobro razpoznavno« identiteto arhitekturne krajine (Fister, 1993, 29).

Drugi gradnik identitete so funkcije oziroma dejavnosti. Podeželje opravlja več funkcij. Na slovenskem podeželju po drugi svetovni vojni prevladujejo štiri funkcije: proizvodna (kmetijska), bivalna, rekreacijska in okoljsko-varstvena (Klemenčič, 2006; Guštin, Potočnik Slavič, 2015). Z zmanjševanjem kmetijske proizvodnje postaja vse pomembnejše varovanje kulturne pokrajine (Woods, 2005, 54). Ohranjanju kulturne pokrajine so namenjene tudi subvencije EU (Evropske unije). Program razvoja podeželja 2007–2013 (MKO,

Slika 1: Okolje, simboli in funkcije so trije neločljivi gradniki identitete pokrajine. Identiteta se neprestano spreminja z različnimi procesi, akterji pa jo dojemajo prek različnih vmesnikov.

2007a) je znotraj štirih razvojnih osi predvidel različne ukrepe in podukrepe. Ohranjanju okolja in kulturne pokrajine so neposredno bili namenjeni trije ukrepi iz druge osi (izboljšanje okolja in podeželja). Z ukrepoma 211 in 212 se je pomagalo kmetijskim gospodarstvom na območjih z omejenimi možnostmi za kmetijstvo. V okviru ukrepa 214 (kmetijsko okoljska plačila) pa sta bila za Koprsko primorje pomembnejša dva podukrepa:

- podukrep »strmi vinogradi«, kjer je cilj bila obdelava vinogradov z nagibom 30–40 % in s tem ohranjanje kulturne pokrajine in
- podukrep »pridelava avtohtonih in tradicionalnih sort kmetijskih rastlin«, med katerimi so bile tudi različne vrste oljk in vinske trte.

Tretji gradnik identitete so simboli. Kulturna pokrajina je spominska banka (Arnesen, 1998), ki vsebuje mnogo simbolnih pomenov (Antrop, 2005), zato po-

membno prispeva k izgradnji lokalne, regionalne in nacionalne identitete (Juvan, Zorn, 2014). Z zavarovanjem območja se ti simboli in vrednote ohranjajo tudi za prihodnje generacije (Dixon, Sherman, 1991). Uspešnost zavarovanih območij pri ohranjanju kulturne pokrajine pa je težko opredeliti, saj ponekod taka območja pospešujejo opuščanje kmetijske rabe tal (Ruiz-Benito et al., 2010; Schmitz et al., 2010), včasih pa se ne da z gotovostjo trditi, ali imajo kakšen vpliv ali ne (Miličič, Udovč, 2012). Ohranjanju kulturne pokrajine so namenjene tudi različne prireditve, s katerimi se predstavljajo lokalni običaji in ohranja kulturna dediščina. Te prireditve pa so pogosto pripravljene prav v turistične namene (Clendenning, Field, 2005), s čimer prihaja do komercializacije dediščine oziroma identitete. Sodobni obiskovalci namreč želijo podeželje videti, okusiti in začutiti (Daugstad, 2008) in zato, poleg tradicionalnih

podeželskih jedi in pijače, uživajo (v prenesenem pomenu) tudi simbole in domišljijo (Bessière, 1998, 23).

Spreminjanje identitete

Identiteta prostora ni statična in nespremenljiva, ampak se spreminja s spreminjanjem okoliščin in vrednot (Relph, 1976, 45). Izoblikuje se postopoma (Zupančič, 1998). Na Sliki 1 je to spreminjanje prikazano s krogom iz puščic, ki predstavljajo različne procese.

Slovensko podeželje oblikuje več procesov, ki povzročajo različne spremembe. Po drugi svetovni vojni so ga odločilno preoblikovali industrializacija (in z njo de-
 agrarizacija), modernizacija (še posebno motorizacija) in terciarizacija (Klemenčič, 2006). Industrializacija je na Srednjem in Zgornjem Gorenjskem povzročila priseljevanje novih prebivalcev, mesta srečevanja ob vaški lipi so ponekod nadomestili novi prostori, slabila se je pripadnost vaški skupnosti (Klemenčič, 1995). Podobne spremembe povzroča globalizacija ki prinaša na podeželje spremembe v obliki novih akterjev, procesov in povezav (Woods, 2007). Na slovenskem podeželju tako lahko zasledimo tujce, ki kupujejo nepremičnine v različnih predelih Slovenije in s tem ponekod pomagajo ohranjati kulturno dediščino (Lampič et al., 2015). Na obalnem območju pa lahko zasledimo vplive litoralizacije, ki ustvarja dvojnost med obalnim območjem in zaledjem. V Slovenski Istri je na obalnem območju visoka zgostitev prebivalcev in gospodarskih dejavnosti, naselja imajo višje stopnje središčnosti, intenzivnost in raznolikost rabe zemljišč pa je visoka. Nasprotno je v zaledju zgostitev prebivalcev in gospodarskih dejavnosti manjša, naselja so majhna, intenzivnost rabe zemljišč pa nizka (Černe, Kušar, 2012, 214).

Vsaka sprememba, ki jo povzročijo prej naštetih procesi, pa še ne pomeni spremembe prostorske identitete, kar je Antrop (1998, 157) primerjal s staranjem človeka. Čeprav se s staranjem človek spremeni, ga lahko še vedno prepoznamo. Enako je v pokrajini, kjer nekatere spremembe lahko ustvarijo povsem drugačno pokrajino, druge pa nanjo nimajo velikega vpliva (Antrop, 1998). Spremembe v pokrajini so lahko posledica naravnih procesov, lahko pa jih povzroči človek (Antrop, 1998). Lahko so »izgubljene v bitki« pri načrtovanju bodočega razvoja ali pa »zbledijo« (Arnesen, 1998, 45). Prav to počasno bledenje pokrajine je bolj zaskrbljujoče, saj pomeni, da družba ni poskrbela za njeno ohranjanje (Arnesen, 1998). Primer počasnih sprememb, ki spremenijo identiteto pokrajine, je lahko zaraščanje Krasa (Kaligarič, Ivanjšič, 2014), primer hitre spremembe pa vnos novih elementov, kot so na primer vetrne elektrarne (Short, 2002).

Dojemanje pokrajine

»Obstaja toliko identitet pokrajine, kolikor je ljudi« (Nairn, 1965, 78 v Relph, 1965, 45). To tudi pomeni, da ima pokrajina več identitet hkrati. Na Sliki 1 so s

črtkanimi pari puščic prikazani trije različni pogledi na pokrajino: pogledi posameznika, interesne skupnosti in javnosti. Vse tri skupine akterjev opazujejo enako pokrajino, a jo dojemajo na različne načine. Dojemanje poteka preko različnih vmesnikov. Pri posamezniku nanj vplivajo čustva, spomini namen, izobrazba (Tuan, 1975), pri interesnih skupnostih so v ospredju različni interesi, javnost pa identiteto pokrajine oblikuje preko stereotipov, dogovorjenih simbolov in poročanja medijev (Relph, 1976).

Poleg tega, da pokrajino različno dojemajo različne skupine akterjev, jo lahko na več načinov dojema tudi posameznik. Pokrajino dojema drugače, če se na primer po njej vozi ali če hodi (Relph, 1976, 56). Lahko pripada več socialnim skupinam. Lahko je domačin in prostorski načrtovalec in je istočasno zmožen dojemati pokrajino subjektivno in objektivno (Relph, 1976, 62). Identitete pokrajine se torej prekrivajo in soobstajajo.

Identiteta pokrajine je drugačna, če se nahajamo v pokrajini ali izven nje (Relph, 1976). Kmet dojema pokrajino drugače kot obiskovalec (Daugstad, 2008), Istrani pa drugače kot lastniki počitniških bivališč iz osrednje Slovenije. Čeprav so Slovenci, jih domačini obravnavajo kot tujce (Urbanc, Juvan, 2012, 310). Do razlik prihaja tudi pri zunanji in notranji predstavi o kraju – tako se na primer tovarna Elan in ansambel bratov Avsenik prebivalcem Begunj ne zdita nič posebnega, čeprav sta svetovno znana (Klemenčič, 1995, 53).

Identiteto podeželja oblikujejo tudi mediji (Klemenčič, 2006, 166; Hopkins, 1998; Daugstad, 2008). Z analizo brošur je Hopkins (1998, 76) določil pet stereotipov, ki se najpogosteje uporabljajo pri pripisovanju identitete idiličnega podeželja nekemu kraju. To so naravno okolje, ohranjena dediščina, skupnost, prostor za pobeg od vsakdana in prostor doživetij. Podobno moč imajo pisci različnih strategij, zakonov in opredelitev, preko katerih vplivajo na dojemanje podeželja (Woods, 2011, 232; Daugstad, 2008; Paasi, 2013).

METODE

Za določitev identitete podeželja v občini Izola smo analizirali prostorske in statistične podatke (Slika 2). Za vsako od treh proučevanih funkcij podeželja smo pridobili raznovrstne podatke pri različnih upravljavcih podatkov. Večina podatkov je bila prosto dostopnih na spletnih straneh, nekatere podatke pa smo naročili pri upravljavcih (Ministrstvo za kulturo, ARSKTRP (Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja) – podatki o kmetijskih gospodarstvih, Državni arhiv v Trstu, Ministrstvo za okolje in prostor, Geodetska uprava Republike Slovenije). Podatki franciscejskega katastra, podatki o kmetijskih zemljiščih v zakupu in podatki o grafičnih enotah rabe zemljišč kmetijskega gospodarstva so pred analizo zahtevali še dodatno obdelavo.

Liste franciscejskega katastra smo združili v programu Adobe Photoshop ter nato georeferenciali in digi-

talizirali v programu ArcMap 10.1 (Petek, Fridl, 2004). Da bi lahko primerjali spremembe rabe tal med letoma 1818 in 2012, smo kategorije rabe tal iz franciscejskega katastra in iz evidence o dejanski rabi tal uskladili in poenostavili. Primerjavo podatkov o rabi tal med letoma 1818 in 2012 smo nato naredili z uporabo orodja Land Change Modeller v programu Idrisi Selva.

Podatki o kmetijskih zemljiščih v zakupu so prosto dostopni na spletni strani SKZG (Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov), a ne v obliki, ki bi omogočala kakršne koli analize. Podatkov je zelo veliko (preko 1000 zakupnikov v občini Izola), zaradi načina prikaza podatkov pa je njihovo kopiranje v Excel tudi zelo zamudno. Podatke o parcelah v zakupu smo zato s spletne strani pridobili tako, da smo napisali dva nekajvrstična programa (robota) v programskem jeziku Python 3.3.3. Robota sta namesto nas samodejno odpirala podstrani in podatke shranjevala v novo preglednico. Takšno avtomatizirano pridobivanje podatkov s spletnih strani je sporno (Jennings, Yates, 2009). Vseeno pa se pogosto uporablja pri delu z večjo količino podatkov (na primer Johnson et al., 2011; Yang et al., 2010). Na podlagi parcelne številke smo podatke o parcelah v zakupu nato lahko uvozili v ArcMap. Med podatki so bile tudi neobstoječe parcelne številke. Nove številke smo poiskali v zgodovinskih zemljiškoknjižnih izpiskih na portalu e-sodstvo.

Podatki o GERK (grafičnih enotah rabe zemljišč kmetijskega gospodarstva), pridobljeni na ARSKTRP, so bili anonimizirani – iz podatkov ni bil razviden KMG-MID (identifikator kmetijskega gospodarstva). Razvidno pa je bilo, kateri GERKi so v uporabi istega kmetijskega gospodarstva. Podatkom je bil dodan tudi podatek o lokaciji kmetijskega gospodarstva (XY koordinata). Na podlagi koordinate smo podatke lahko prikazali v programu ArcMap, na podlagi šifre GERK-PID (neponovljiva identifikacijska številka GERKa) pa povezali z grafičnimi podatki o GERK.

Preostale podatke smo uvozili v program ArcGIS in Idrisi oziroma Excel ter izvedli prostorske in računske analize. Obdelovalne terase smo določili s pomočjo računanja naklonov iz DMR (digitalnega modela reliefa) v programu ArcMap. Kot terase smo določili območja z naklonom med 5° in 16°. V Idrisi smo iz dobljenega sloja odšteli vse pozidane površine (poligoni s šifro 3000 v sloju dejanske rabe tal) in strma pobočja v 25-metrskem pasu na obeh straneh vodotokov, ker imajo podobne naklone, a na njih ni teras. Sloj teras smo prekrili s slojem gozdov, ki smo jih izločili iz podatkov o dejanski rabi tal (poligoni s šifro 2000). Celicam, kjer sta se sloja prekrivala, smo pripisali vrednost 2 (opuščene terase), vsem ostalim celicam s terasami vrednost 1, preostalim celicam pa vrednost 0. V programu Idrisi smo izračunali tudi razgled na morje. Uporabili smo digitalni model nadmorskih višin z ločljivostjo 12,5 m in ukaz Viewshed. Podatke o subvencijah Evropskega sklada za kmetijstvo in razvoj podeželja smo analizirali v programu Excel. Analizirali smo le podatke za obdobje

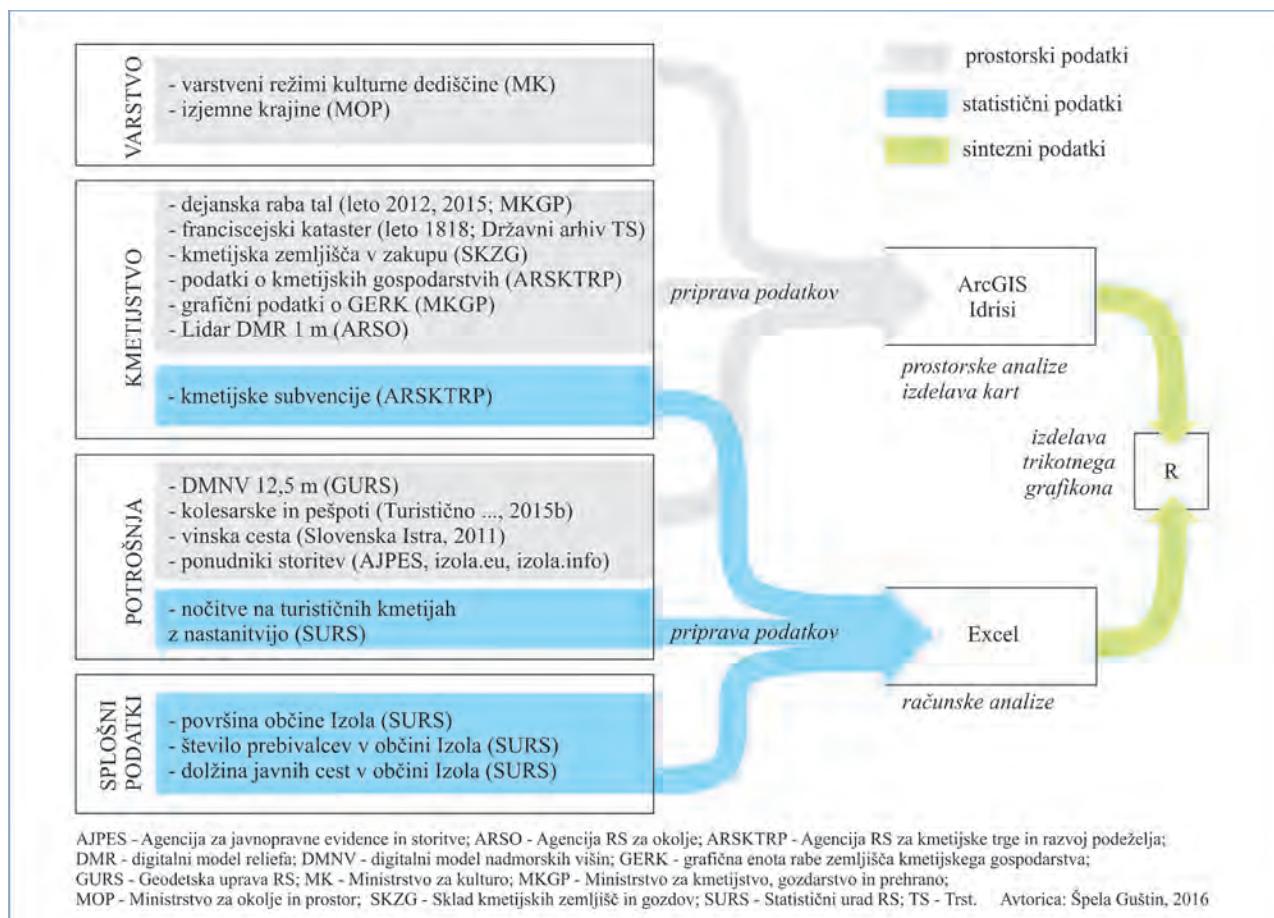
16. 10. 2013 – 15. 10. 2014 in ne podatkov za celotno programsko obdobje. Podatki za pretekla leta so sicer dostopni na spletni strani ARSKTRP, a so vanj zajete le pravne osebe in zato niso primerljivi s podatki iz analiziranega obdobja.

Podatke, ki niso bili v digitalni obliki ali obliki, primerni za uvoz v GIS (geografski informacijski sistem), smo spremenili v ustrezno obliko oziroma jih digitalizirali. Kolesarske in pešpoti smo iz formata .gpx pretvorili v format .shp s programom Global Mapper. Vinsko cesto smo digitalizirali z zemljevida (Slovenska Istra: poti po Slovenski Istri, 2001) v programu ArcMap. Z istim programom smo izračunali tudi prekrivanje odsekov tematskih poti (Webber, 2015) ter na podlagi naslova vanj vnesli ponudnike storitev (vinotoči, gostilne, turistične kmetije ipd.). Pri slednjem smo si pomagali s slojem hišnih števil, pridobljenim na Geodetski upravi RS.

Pridobljene podatke smo razvrstili v tri skupine (kmetijstvo, varstvo, potrošnja) in z računanjem deležev poskušali določiti zastopanost posamezne funkcije. Za izračun deležev in primerjavo podatkov med sabo smo na Statističnem uradu pridobili tudi nekaj splošnih podatkov o občini (površina, število prebivalcev, dolžina javnih cest). Sintezne podatke smo prikazali na trikotnem grafikonu izdelanem s pomočjo programa R.

Uporabljene metode imajo nekaj prednosti in slabosti. Identiteto pokrajine sestavljajo merljivi in nemerljivi kazalci. V statističnih in prostorskih podatkih so zajeti le merljivi. Pri deležih v trikotnem grafikonu so zato nekoliko slabše zastopane vrednote (varstvo) in potrošnja, bolj pa kmetijska proizvodnja, o kateri je na voljo tudi več podatkov. Pri računanju deležev smo uporabili aritmetično sredino, ki pa ne zajame vse kompleksnosti funkcij podeželja. Posameznim podatkom bi bilo verjetno bolj smiselno pripisati različne uteži, ki bi jih določili strokovnjaki. Ti bi lahko precej pomagali tudi pri določanju vrednosti težje merljivih kazalcev.

Med težje merljive kazalce sodijo tudi obdelovalne terase. GIS sloja obdelovalnih teras nismo našli, zato smo ga poskušali izdelati sami. Uporabljena metoda za določanje obdelovalnih teras ima pomanjkljivosti in tudi velike prednosti. Lidar posnetki omogočajo proučevanje reliefa tudi pod rastjem (Triglav Čekada, 2011), zato smo lahko z GIS določili tudi opuščene obdelovalne terase, ki jih v preteklih raziskavah niso mogli določiti niti s pomočjo ortofoto posnetkov niti s terenskim delom (Ažman Momirski et al., 2008, 79). V njihovem primeru je bila površina identificiranih obdelovalnih teras zato nekoliko manjša. Z določanjem območij s terasami na podlagi naklona vanje zajamemo tudi druga območja, kar je pomanjkljivost te metode. Med njimi so na primer terase, ki so pozidane, območja, kjer se odlaga gradbeni material v obliki teras ali območja z enakim naklonom, na katerih ni teras (na primer ob vodotokih). Zato je površina obdelovalnih teras nekoliko večja od dejanskega stanja. Za točnejše površine bi verjetno morali uporabiti drugačno metodo določanja teras. Z iskanjem opuščanih obdelo-

Slika 2: Prikaz uporabljenih podatkov in njihove analize za določanje identitete pokrajine.

valnih teras se še posebno ukvarjajo arheologi (McCoy et al., 2011) in geomorfologi (Triglav Čekada, 2011).

REZULTATI

Pri proučevanju spreminjanja identitete smo se osredotočili na tri funkcije, ki prevladujejo na slovenskem podeželju (Klemenčič, 2006): kmetijstvo, potrošnja in varstvo. Na podeželju Slovenske Istre je njihova zastopanost precej drugačna od slovenskega povprečja.

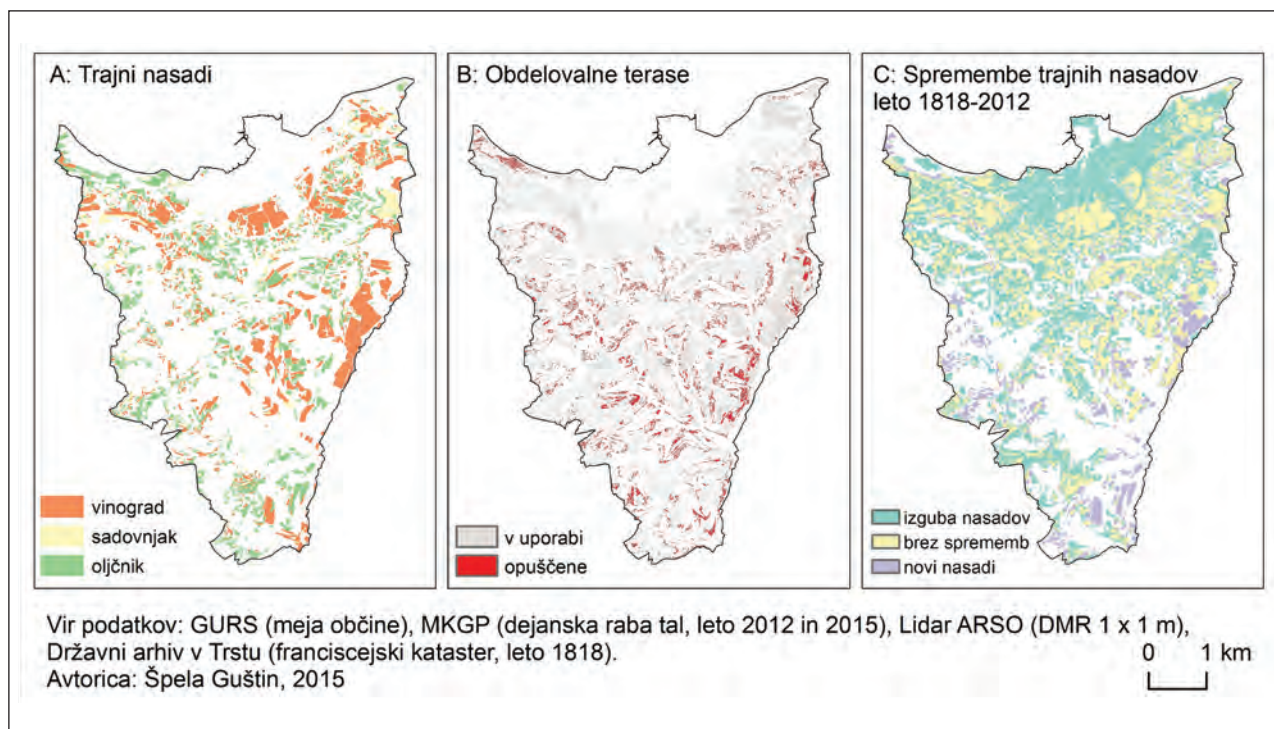
Kmetijska pridelava

V občini Izola ima GERK 549 kmetijskih gospodarstev. Med njimi prevladujejo majhni samooskrbni kmetje z manj kot tremi hektari obdelovalnih zemljišč. Kmetijska zemljišča v občini Izola zavzemajo 58 % površine občine, polovico teh zemljišč pa predstavljajo trajni nasadi, med katerimi prevladujejo vinogradi in oljčniki (Slika 3a).

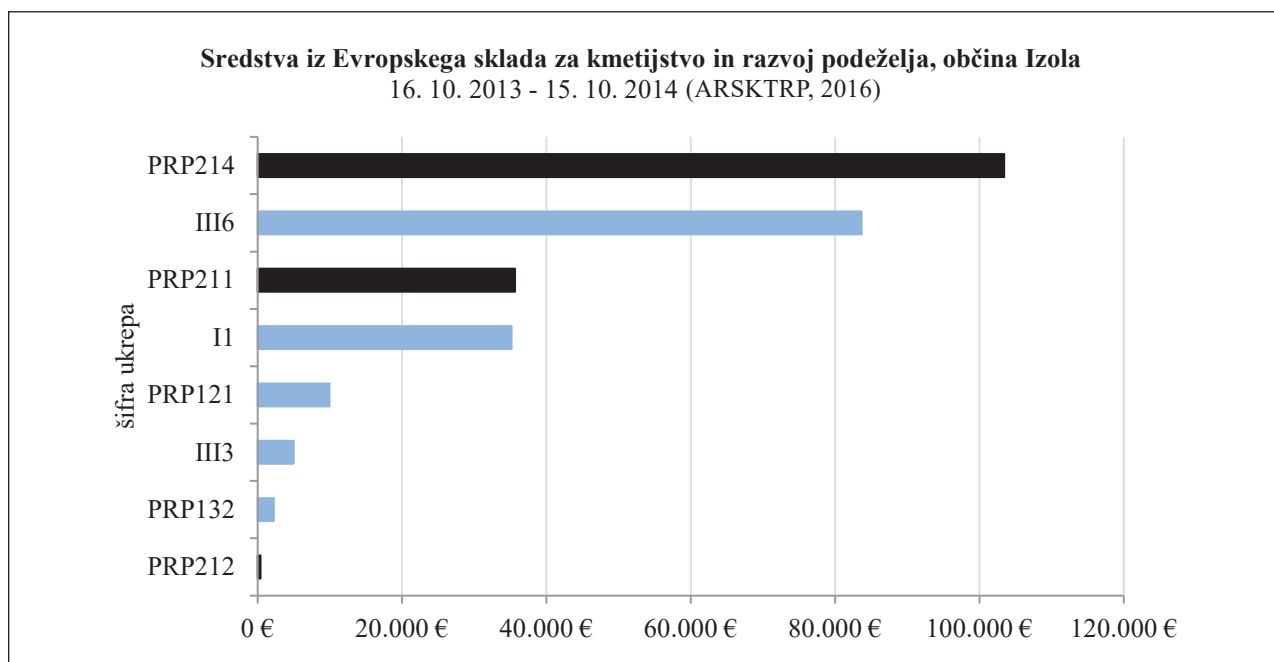
Z analizo rabe tal med letoma 1818 in 2012 je bilo ugotovljeno, da se je površina trajnih nasadov v občini Izola v skoraj 200-letnem obdobju zmanjšala za 648 ha

(Slika 3c). Na račun pozidave je bilo izgubljenih 295 ha, zaradi ogozdovanja 211 ha, zaradi ozelenjevanja 123 ha, zaradi njiv pa 47 ha trajnih nasadov. Z zmanjševanjem trajnih nasadov je povezano tudi opuščanje obdelovalnih teras (Slika 3b). Opuščene obdelovalne terase zavzemajo 128 ha, kar je približno enaka površina kot jo pokrivajo njive, oziroma 11 % površine gozdov. Površina teras v uporabi je 697 ha.

V obdobju 16. 10. 2013 – 15. 10. 2014 so upravičenci v občini Izola prejeli 275.515,32 eur sredstev iz Evropskega sklada za kmetijstvo in razvoj podeželja (ARSKTRP, 2016; Slika 4). Največ prejetih sredstev je bilo iz ukrepov druge osi Programa razvoja podeželja (51 %; ukrepi 211, 212, 214). Ukrepi iz prve osi so predstavljali 4 odstotke (ukrep 121 in 132), preostali ukrepi pa 45 odstotkov vseh prejetih sredstev. Občina ni prejela sredstev iz ukrepov tretje osi Programa razvoja podeželja. Največ sredstev je bilo iz ukrepa 214 – kmetijsko okoljska plačila, približno 20.000 eur manj pa je bilo prejetih sredstev iz podpornih ukrepov v vinskem sektorju. Podatki se nanašajo le na eno leto v programskem obdobju. Za natančnejšo analizo bi bilo potrebno analizirati podatke za daljše časovno obdobje.

Slika 3: Prikaz elementov kmetijske proizvodnje na podeželju občine Izola.

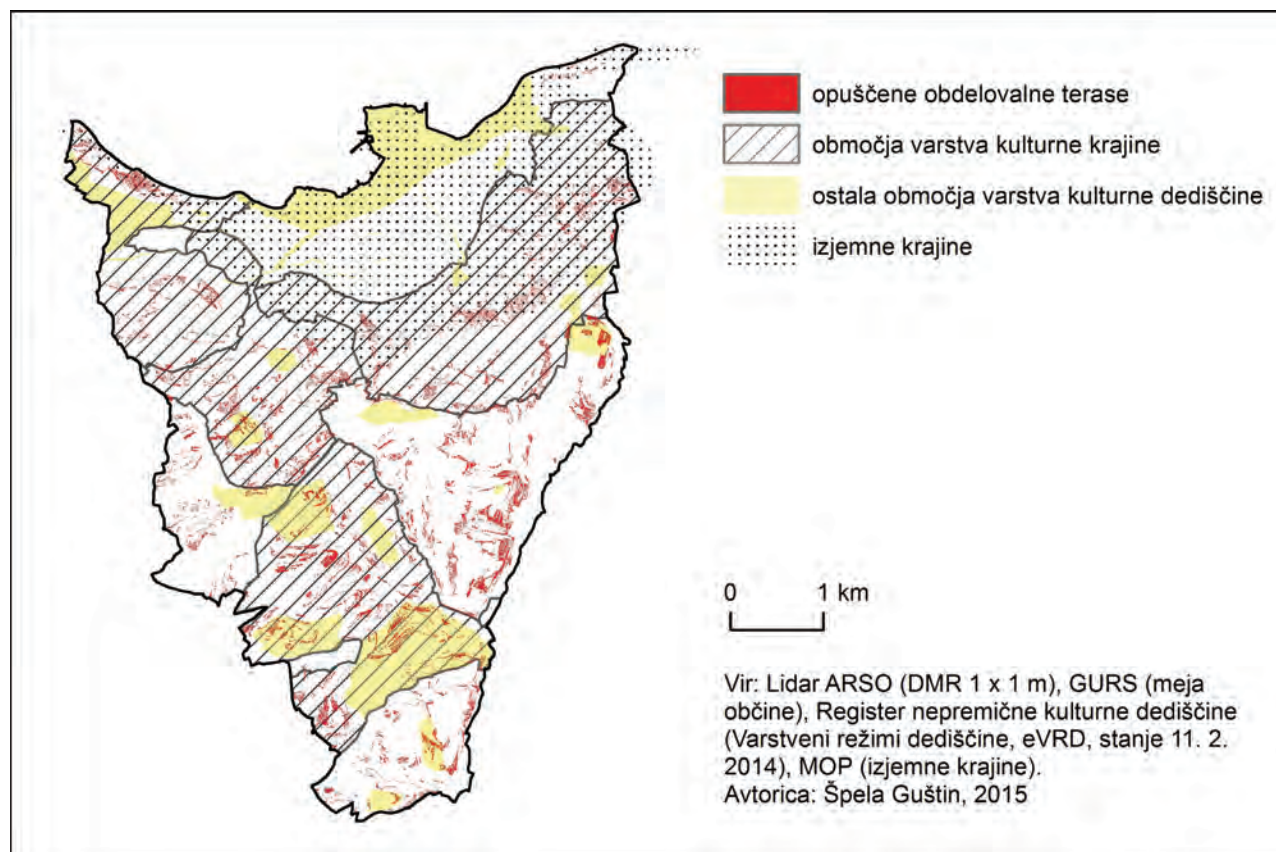

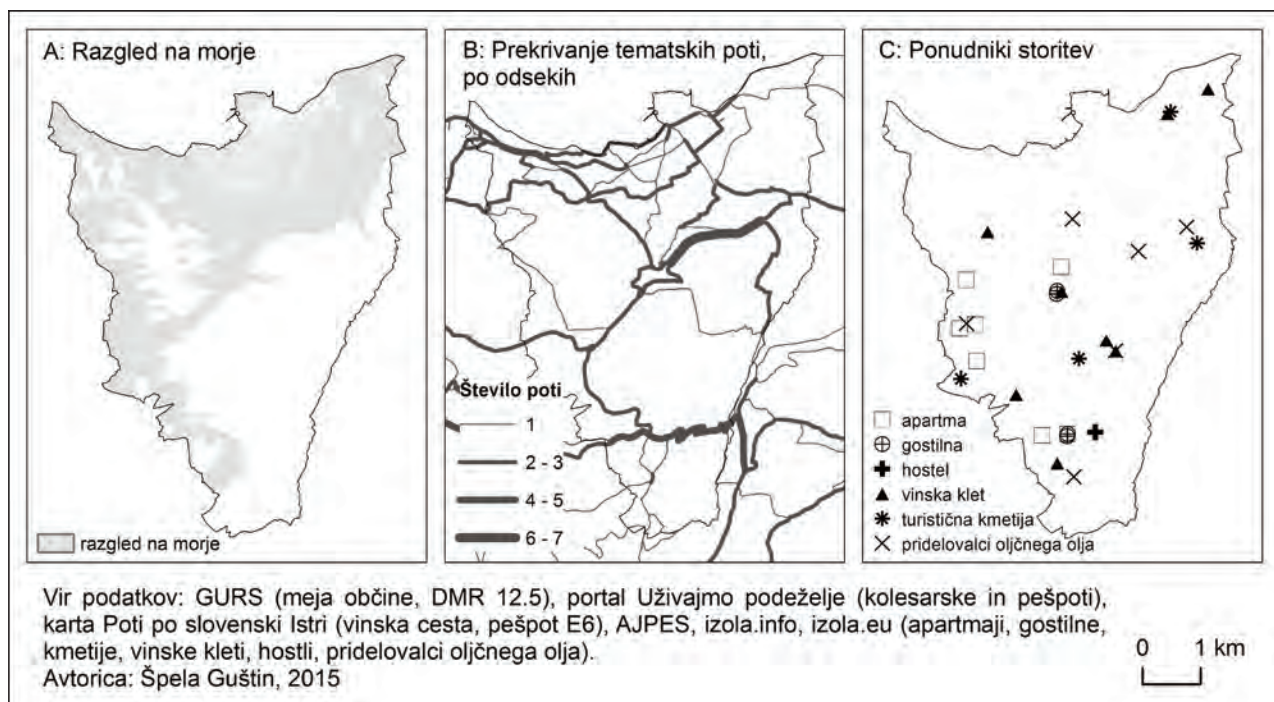
(PRP214 – kmetijsko okoljska plačila, III6 – podporni ukrepi v vinskem sektorju, PRP211 – plačila kmetom zaradi omejenih možnosti na gorskih območjih (OMD), I1 – shema enotnega plačila; PRP121 – naložbe v kmetijska gospodarstva, III3 – shema šolskega sadja in zelenjave, PRP132 – sodelovanje kmetijskih proizvajalcev v shemah kakovosti hrane, PRP212 – plačila kmetom na območjih z omejenimi možnostmi, ki niso gorska območja (OMD)).

Slika 4: Občina Izola je iz Evropskega sklada za kmetijstvo in razvoj v obdobju 2013–2014 prejela 275.515,32 eur. Od tega je bilo 51 odstotkov namenjeno varstvu kulturne pokrajine (■), preostalih 49 odstotkov pa kmetijski proizvodnji (■).

Tabela 1: Zavarovana območja kulturne krajine v občini Izola (Povzeto in prirejeno po Ministrstvo za kulturo RS, 2015; Ministrstvo za kulturo RS, 2014).

Ime kulturne krajine	Opis enote dediščine in njena EŠD (evidenčna številka dediščine)
Kulturna krajina Izolski amfiteater	Največje območje v Sloveniji s pretežno dobro ohranjenimi obdelovalnimi terasami, ki so tudi topografsko smiselna organizacija prostorske rabe. (EŠD 9761)
Kulturna krajina Cetore-Korte	Dinamično oblikovana obmorska pokrajina z globokimi dolinami in strmimi pobočji, s strnjenimi naselji in zaselki. Uravnave so antropogeno preoblikovane v obdelovalne terase, strmejši predeli pa so zaraščeni z gozdom. (EŠD 21627)
Kulturna krajina Koštrlag	Dolina zgornjega toka Strunjanskega potoka, ki je podaljšek Strunjanske doline. Ohranjene so obdelovalne terase s posameznimi razpršenimi kmetijami. (EŠD 9760)
Kulturna krajina Strunjanska dolina	Antropogeno preoblikovano območje za kmetijsko namembnost. Obdelovalne terase imajo podporne zidove iz lokalnega kamna. Značilna je razpršena poselitev. Tu so tudi soline, drevored pinij, varovalni gozd in trasa opuščene železnice. Med kmetijskimi kulturami prevladujejo oljke, trte in sadovnjaki. (EŠD 28262)
Kulturna krajina Sveti Peter-Padna-Nova vas	Antropogeno preoblikovano območje za kmetijsko namembnost. Obdelovalne terase imajo podporne zidove iz lokalnega kamna. Gozd ima varovalno funkcijo. Na slemenih so strnjena naselja. Med kmetijskimi kulturami prevladujejo oljke, trte in povrtnine. (EŠD 28602)

Slika 5: Do opuščanja obdelovalnih teras prihaja tudi na območjih kulturne krajine, ki so zavarovana in prepoznavna prav zaradi obdelovalnih teras.

Slika 6: Prikaz elementov potrošnje na podeželju občine Izola.

Med ukrepi, iz katerih je občina pridobila sredstva, sta bila tudi ukrepa 211 in 212, za kmetovanje na območjih z omejenimi dejavniki. Ukrepi 211 in 212 sta bila namenjena območjem, ki so gorska, ukrep 212 pa območjem, ki niso gorska. Gorska območja so bila določena na podlagi povprečne nadmorske višine (najmanj 700 m) ali naklona (najmanj 20 %) ali obojega hkrati (območje, ki ima hkrati povprečno nadmorsko višino 500 m in naklon vsaj 15 %; MKO, 2007b). Na podlagi teh meril (naklona) se je tudi občina Izola uvrščala med gorska območja, čeprav jo sestavlja flišnato gričevje.

Občina je prejela tudi sredstva iz sheme šolskega sadja in zelenjave. Vanjo sta bili vključeni dve izolski osnovni šoli. Shema je spodbujala nakup sadja in zelenjave pri lokalnih pridelovalcih (MKGP, 2016), s čimer se spodbuja tudi kmetijsko pridelavo in s tem ohranjanje kulturne pokrajine.

Varovanje

V občini Izola je z različnimi režimi varovanja zavarovano 63 % občine. Največje območje (16 km²) predstavlja pet območij kulturne krajine: kulturna krajina Izolski amfiteater, kulturna krajina Cetore-Korte, kulturna krajina Koštrlag, kulturna krajina Strunjanska dolina in majhen del kulturne krajine Sveti Peter-Padna-Nova vas. V vseh petih kulturnih krajinah so obdelovalne terase pomemben prepoznavni element (Tabela 1), a vseeno prihaja do njihovega opuščanja. Do opuščanja prihaja tudi na območju izjemne krajine (Slika 5).

Vzrokov za opuščanje obdelovalnih teras je več. Titl (1965, 65–66) omenja različne škodljivce, dajatve, družbenopolitične dogodke in pomanjkanje delovne sile. Razlog je lahko tudi uvajanje kmetijskih strojev (Ažman Momirski, Kladnik, 2009, 114) ter oddaljenost, naklon in velikost parcele (Kladnik, 1990, 143). Eden od razlogov pa so lahko tudi upravni postopki. Po 80. členu Zakona o kmetijskih zemljiščih (Uradni list RS, 2011) je obnova ali ureditev novih obdelovalnih teras zahtevna agromelioracija in za uvedbo tega postopka MKGP (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano) izda odločbo. K vlogi za izdajo take odločbe je potrebno priložiti različne priloge (soglasje lastnikov, ocena pričakovanih učinkov agromelioracije, lokacijska informacija, navedba virov financiranja, popis del) in plačati upravno takso. V posameznih primerih (odvisno od lokacije in velikosti predvidenega posega) pa je potrebno priložiti tudi okoljevarstveno dovoljenje Agencije za okolje, presojo vplivov na okolje, mnenje Zavoda za gozdove, mnenje Zavoda za varstvo narave, mnenje Zavoda za varstvo kulturne dediščine, mnenje za poseg v varovalni pas ceste (MKGP, 2015).

Potrošnja

Po podeželju občine Izola poteka 20 kolesarskih poti in pešpoti, nekatere so tudi tematske in se navezujejo na kraje v sosednjih občinah. Med temi potmi so tudi evropska pešpot E6, vinska cesta in pot po nekdanji trasi železnice Trst–Poreč. Poti se med sabo prekrivajo

Tabela 2: Izbrani kazalci

Funkcija/Kazalec	Vrednost (Vrednost za izris Slike 7)	Vir podatka
Potrošnja	55,86 % (44,84 %)	
dolžina kolesarskih poti, pešpoti in tematskih poti**	116,9 %	TZP, 2015b; Slovenska Istra: poti po Slovenski Istri, 2001
% nočitev na tur. kmetijah z nastanitvijo (2009) ***	2,7 %	SURS, 2015c
% občine z razgledom na morje*	48 %	izračun iz DMR12,5 (GURS)
Kmetijstvo	18,28 % (14,67 %)	
% KMG, ki ima GERK v občini Izola***	3,46 %	ARSKTRP, 2014
% trajnih nasadov*	28,7 %	dejanska raba tal 2015 (MKGP, stanje 30. 9. 2015)
% obdelovalnih teras*	24,4 %	izračun iz DMR (ARSO, 2015)
% opuščenih teras*	4,5 %	izračun iz DMR (ARSO, 2015)
% kmetijskih zemljišč v zakupu SKZG*	33,04 %	SKZG, 2014****
Varstvo*	50,45 % (40,49 %)	
% vseh zavarovanih območij	63 %	MK RS, 2014
% zavarovanih območij kulturne krajine	55,9 %	MK RS, 2014
% površja, opredeljen kot izjemna krajina	32,45 %	Ministrstvo za okolje in prostor

* Deleži so izračunani glede na površino občine Izola (28,6 km²).

** Deleži so izračunani glede na dolžino javnih cest v občini Izola (131,8 km; SURS, 2012b).

*** Deleži so izračunani glede na št. prebivalcev občine na dan 1. 7. 2015 (15.881; SURS, 2015b).

**** Zdaj preimenovana v Evidenca zakupnih razmerij (www.s-kzg.si/si/aplikacija-pavzau/).

(uporabljajo iste odseke cest), zato so določeni odseki uporabljeni večkrat (Slika 6b). Izstopajo trije: sleme na severozahodu občine v Krajinskem parku Strunjan, sleme vzhodno od Šareda in pot skozi naselje Korte na jugu. Z obeh slemenskih poti je razgled na morje (Slika 6a), pot pa je speljana med nasadi oljk in vinogradi. Pot skozi Korte poteka skozi naselje, ki je zavarovano kot kulturni spomenik. V imenih poti se uporabljajo naravne in kulturne danosti podeželja – sonce, razgled, vodni viri, oljke (Pot po soncu, Pot mimo vodnih virov in lepih razgledov, Oljna pot). Ob poteh so različni ponudniki prenočišč, hrane in pijače: vinske kleti, turistične kmetije, gostilne, pridelovalci oljčnega olja, hostel (Slika 6c).

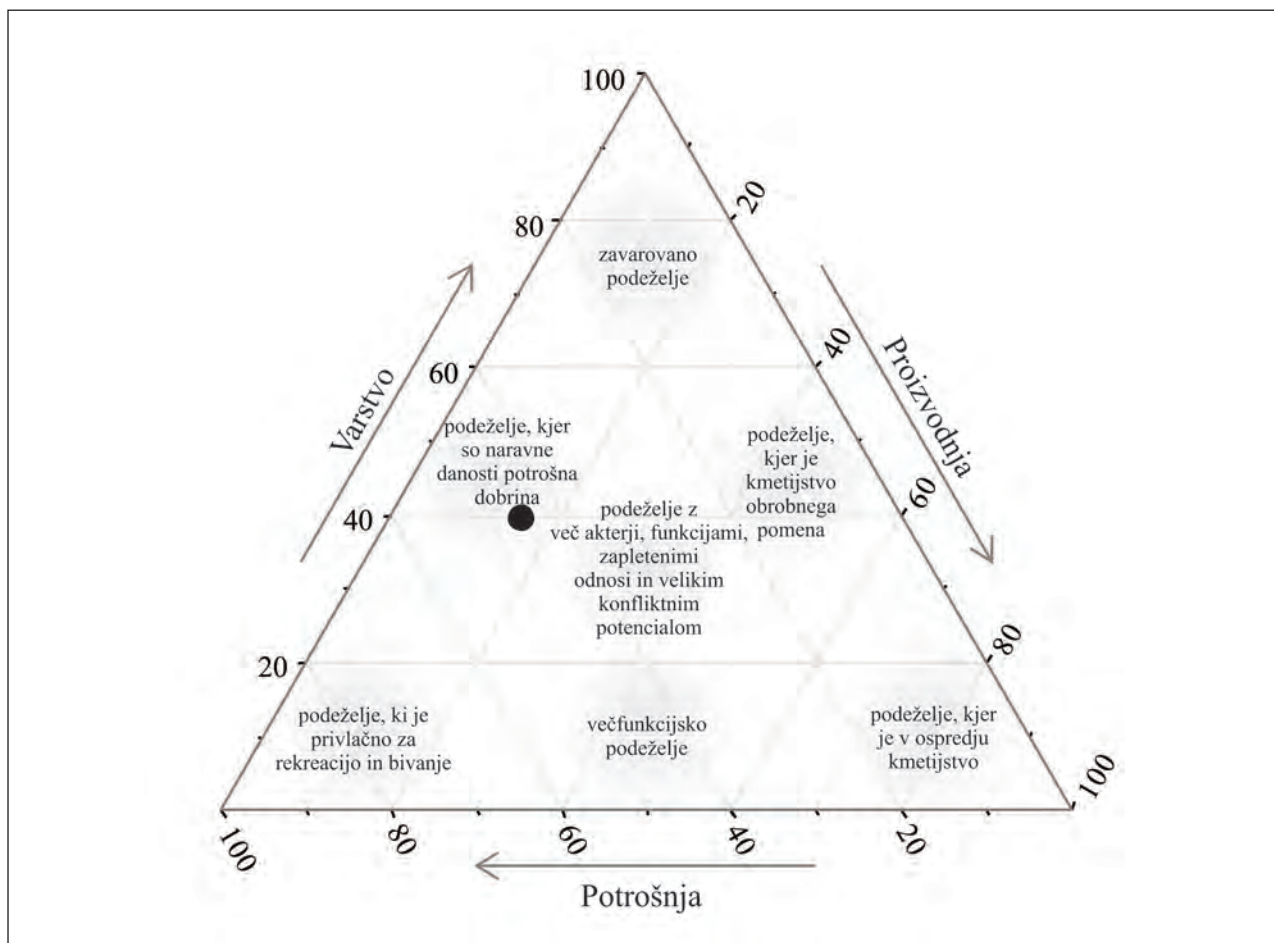
Med marcem in majem gostilne in turistične kmetije na podeželju obiskovalcem nudijo »fritajo« in druge jedi s sezonskimi zelišči. S projektom, poimenovanim »Erbe per ovi« (»zelišča za jajca«), želijo gostom približati avtohtono gastronomsko ponudbo izolskega podeželja¹, hkrati pa obujajo simbol Šavrinke, ki je v Trst hodila prodajati jajca in zelišča, iz katerih so Tržačani nato delali »fritaje« (Zalar, 2013).

Razmerje med kmetijstvom, varstvom in potrošnjo na podeželju občine Izola

Za prikaz identitete podeželja smo uporabili več kazalcev, ki smo jih razdelili v tri skupine (Tabela 2). Deleže v stolpcu »Vrednost« smo računali glede na površino občine (če so podatki bili ploskovni), glede na število prebivalcev (če so se podatki nanašali na ljudi) in glede na dolžino javnih cest v občini (če so podatki bili linijski). V stolpcu »Vrednost« je v sivih vrsticah izračunana aritmetična sredina vsake skupine kazalcev. Vrednosti za izris trikotnega grafikona, ki so podane v oklepaju, so izračunane glede na seštevek aritmetičnih sredin vseh treh skupin. Prikaz razmerja med temi tremi skupinami je na Sliki 7.

Na podlagi uporabljene metode je tako mogoče izračunati, da razmerje med kmetijsko proizvodnjo, potrošnjo in varstvom ni uravnoteženo. Delež potrošnje in varstva je skoraj enak (44,84 % oziroma 40,49 %), medtem ko kmetijstvo predstavlja le 14,67 % (Slika 7). Funkcije se prepletajo, mi pa smo posamezni kazalec

1 Delo, 14. 3. 2014: V Izolo na lokalno hrano, 10.

Slika 7: Razmerje med proizvodnjo, potrošnjo in varstvom na podeželju v občini Izola (prirejeno po Holmes, 2012).

uvrstili le v eno skupino, čeprav bi lahko hkrati bil v več skupinah. V takem primeru bi se razmerje med funkcijami verjetno spremenilo.

DISKUSIJA

Identiteto pokrajine oblikuje več gradnikov, procesov in pogledov, ki se med sabo prepletajo. Identiteta prostora se neprestano oblikuje in spreminja z različnimi odnosi med njenimi sestavnimi deli (Massey, 2004). To je t. i. »odnosni« prostor (angl. *relational space*), ki ga ni mogoče enostavno razmejiti. Sestavljajo ga povezave med različnimi prostori in različnimi časovnimi obdobji (Graham, Healey, 1999). Podeželje občine Izola z drugimi prostori in časovnimi obdobji povezujejo vmesniki (oljčniki, vinogradi, obdelovalne terase, tradicionalne jedi, turistične brošure, tematske poti, raba tal).

Z drugimi prostori so povezani oljčniki in vinogradi, obdelovalne terase, tradicionalne jedi, turistične brošure in tematske poti. Oljke, vinsko trto, obdelovalne terase in tradicionalne jedi povezuje Sredozemsko morje, ki omogoča, da se prebivalci Sredozemlja na kateri koli

izmed njegovih obal nikoli ne počutijo kot tujci. Povsod jih namreč spremljajo poznane jedi na krožnikih, enaki letni časi in značilna pokrajina (Braudel, 1979 v Loumou, Giourga, 2003, 89). Podobne povezave so turistične brošure za obiskovalce (Paasi, 2013, 1212). Za promocijo turizma se večinoma uporabljajo naravne vrednote. Ne opisujejo identitete pokrajine, ampak njeno sliko. Opisi v brošurah niso namenjeni domačinom, ki se nahajajo v pokrajini, ampak obiskovalcem izven te pokrajine (Paasi, 2013, 1212). To je še ena potrditev, da je dojemanje pokrajine drugačno, če se nahajamo v njej ali izven nje (Relph, 1976). Obiskovalcem (pa tudi domačinom) so namenjene tematske poti. Podeželje občine Izola je sicer ciljno območje bližnje rekreacije prebivalcev Kopra in je zaradi razpršenih naselij in razgleda privlačno za sprehode (Jeršič, 1998, 39). Atributi podeželja (sonce, razgled, oljke) so preoblikovani v nove proizvode – v tematske poti.

Z drugimi časovnimi obdobji (preteklostjo) podeželje občine Izola povezujejo tradicionalne jedi, raba tal in obdelovalne terase. Hrana je pogosto več kot le hrana (Bessière, 1998). S krožnikom umešanih jajc z lokalnimi

sezonskimi zelišči se obiskovalcu ne ponudi le jedi, ampak tudi zgodbo Šavrinke in preko imena projekta še istrsko narečje. Iz analize sprememb rabe tal med dvema obdobjema je razvidno, da je povezava s preteklostjo lahko tudi raba tal in obdelovalne terase. Na nekaterih območjih je raba tal že 200 let enaka, na drugih pa se pogosto spreminja. Predmeti, ki se nahajajo drug ob drugem v prostoru, si niso nujno blizu tudi v času.

Nekateri vmesniki lahko povezujejo pokrajino z drugimi prostori in z drugimi časovnimi obdobji hkrati. Izguba takih povezav bi zato imela velik vpliv na spremembo identitete pokrajine. Takšne so obdelovalne terase in tradicionalne jedi. Z varstvom kulturne pokrajine in različnimi prireditvami se poskuša ohraniti te povezave. Status zavarovanega območja pa še ne pomeni, da je ohranjanje uspešno. Do podobne ugotovitve so prišli tudi pri proučevanju spreminjanja rabe tal v kulturni pokrajini v okolici Madrida. S primerjavo rabe tal na in izven zavarovanega območja so ugotovili, da je na zavarovanem območju bila počasnejša rast intenzivnega kmetijstva, hitrejša pa je bilo opuščanje zemljišč (Ruiz-Benito et al., 2010). Varovanje in s tem povezana birokracija lahko marsikoga, ki bi želel ohraniti oziroma narediti nove terase, od tega odvrne. Na takšen način lahko z varovanjem tudi uničimo tisto, kar varujemo (Lowenthal, 2015).

V »odnosnem« prostoru so prostori povezani med sabo. Identiteta ni samo tisto, kar v pokrajini vidimo, se-

stavljajo jo tudi povezave. Z izginjanjem povezovalnih elementov (na primer obdelovalnih teras) se spreminjajo funkcije in izgubljajo povezave, s tem pa se spreminja tudi identiteta pokrajine. Glede na trend upadanja kmetijskih zemljišč lahko v prihodnosti pričakujemo njihovo nadaljnje zmanjševanje. Zavarovan je že zelo velik del občine, nekateri deli tudi večkrat, zato tu v prihodnosti ne moremo pričakovati velikega povečanja ali zmanjšanja. Povečanje pa lahko pričakujemo pri potrošnji. Obstoječe tematske poti in projekti so namreč le ena od možnosti za uporabo atributov podeželja v turistične namene.

SKLEP

Istrska pokrajina ni več toliko pokrajina »velikih motik in pridnih rok« (Urbanc, Juvan, 2012, 311), ampak vedno bolj pokrajina trženja in prodaje njenih izginjajočih in novih, umetno ustvarjenih, atributov. V idiličnih opisih iz turističnih brošur sicer prepoznamo istrsko pokrajino, a to ni pokrajina, kot jo lahko vidimo danes, ampak podeželje, kot si želimo, da bi bilo. Takšno različno dojetje pokrajine lahko vodi tudi v konflikte interesov. Nadaljnje raziskave bi se zato lahko osredotočile na vpliv vmesnikov, preko katerih dojemamo pokrajino (mediji, interesi, stereotipi, dogovori, izobrazba, čustva, namen, spomin), na konflikte interesov v pokrajini.

CHANGING FUNCTIONS AND IDENTITY OF THE ISTRIAN RURAL LANDSCAPE

Špela GUŠTIN

Rakovčeva ulica 2, 6330 Piran, Slovenia
e-mail: spela.gustin@gmail.com

SUMMARY

Tourist brochures often present rural Istrian landscape as an idyllic place. In their descriptions they usually mention agricultural elements of landscape (eg. vineyards, olive groves, agricultural terraces, hard-working farmers). On the contrary, the identity of contemporary rural areas is shaped by a mix of production, protection and agriculture. We were interested in the relations among these three functions in rural areas of Izola municipality in the present and in the future and on the influence of these relations on the identity of rural areas. We analyzed a variety of spatial (GIS) and statistical data from different sources. The analysis has shown that the three functions are not in balance. We confirmed that agricultural terraces are being abandoned in areas that were made to protect them. By using Lidar data we also calculated their area (128 ha), but overestimated it, due to the method used. Rural areas are characterized by many relations to other spaces and time periods. This is the so-called relational space. Rural areas in Izola municipality are connected to Mediterranean (with vineyards, olives, terraces, and food) and to other regions (with thematic trails and brochures). They are also connected to past time periods. If the elements that create these connections disappear, the landscape identity changes. Istrian landscape is not a landscape of »big hoes and hard-working hands« (Urbanc, Juvan, 2012, 311) anymore. It is more a landscape of protection and disappearance. The brochures do not describe the rural landscape as it is now, but a rural landscape as we all wish existed.

Keywords: multifunctional rural areas, agriculture, consumption, protection, identity, Izola municipality

VIRI IN LITERATURA

ARSKTRP – Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja (2016): Prejemniki sredstev iz evropskih kmetijskih skladov. http://www.arsktrp.gov.si/si/o_agenciji/informacije_javnega_znacaja/prejemniki_sredstev/ (2. 1. 2016).

ARSO – Agencija RS za okolje (2015): Lidar ARSO. http://gis.arso.gov.si/evode/profile.aspx?id=atlas_voda_Lidar%40Arso (20. 11. 2015).

Delo. Ljubljana, Delo, 1959–.

MKO – Ministrstvo za kmetijstvo in okolje (2007a): Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007 - 2013. 6. Sprememba. http://www.program-podezelja.si/images/SPLETNA_STRAN_PRP_NOVA/2_PRP_2007-2013/2_1_Dokumenti/Arhiv_PRP_2007-2013/prp_2007_2013_6_sprememba.pdf (16. 1. 2016).

MKO – Ministrstvo za kmetijstvo in okolje (2007b): Priloga 3: opis območij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo in okolje. http://www.program-podezelja.si/images/phocadownload/priloga_3-opis%20območij%20z%20omejenimi%20monostmi%20za%20kmetijsko%20dejavnost.pdf (15. 1. 2016).

MKGP – Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (2015): Vloga za uvedbo agromelioracije. http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/podrocja/Kmetijstvo/Melioracije_in_komasacije/UVEDBA_AGROMELIORACIJE_vloga.pdf (17. 12. 2015).

MKGP – Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (2016): Izvajanje ŠSSZ v Sloveniji. <http://www.shemasolskegasadja.si/predstavitev/izvajanje-sss-v-sloveniji> (24. 1. 2016).

MK RS – Ministrstvo za kulturo RS (2014): Register nepremične kulturne dediščine, Varstveni režimi kulturne dediščine (eVRD), stanje na 11. 2. 2014. <http://gis-kds.situla.org/evrd/> (11. 2. 2014).

MK RS – Ministrstvo za kulturo RS (2015): Register nepremične kulturne dediščine. <http://rkd.situla.org/> (1. 12. 2015).

SKZG – Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov RS (2014): Enotna podatkovna baza zakupnih pogodb in kmetijskih zemljišč v zakupu. <http://aplikacije.s-kzg.si/PAVZA/default.aspx> (24. 1. 2014).

Slovenska Istra: poti po Slovenski Istri (2001). 1 : 50.000. Koper, Izola, Piran, Iki d.o.o.

SURS – Statistični urad Republike Slovenije (2012a): Popis kmetijstva 2010 - vsaka kmetija šteje. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije. <http://www.stat.si/dokument/1163/kmetija.pdf> (26. 12. 2015).

SURS – Statistični urad Republike Slovenije (2012b): Podatkovni portal SI-STAT, Dolžine cest po kategoriji, občine, Slovenija, letno. <http://pxweb.stat.si> (28. 12. 2015).

SURS – Statistični urad Republike Slovenije (2015a): Podatkovni portal SI-STAT, Kmetijska gospodarstva -

splošni pregled po občinah, Slovenija, 2000 in 2010. <http://pxweb.stat.si> (23. 12. 2015).

SURS – Statistični urad Republike Slovenije (2015b): Podatkovni portal SI-STAT, Prebivalstvo po starosti in spolu, občine, Slovenija, polletno. <http://pxweb.stat.si> (28. 12. 2015).

SURS – Statistični urad Republike Slovenije (2015c): Podatkovni portal SI-STAT, Prihodi in prenočitve turistov po občinah, državah in vrstah nastanitvenih objektov, Slovenija, mesečni podatki za leti 2008 in 2009 (Stara metodologija). <http://pxweb.stat.si> (23. 12. 2015).

TGZ Izola – Podeželje (2015). http://www.izola.eu/index.php?page=static&item=11&tree_root=1 (21. 12. 2015).

TZP – Turistično združenje Portorož (2015a): Piransko podeželje. <http://www.portoroz.si/si/portoroz-in-piran/okolica/piransko-podezelje> (21. 12. 2015).

TZP – Turistično združenje Portorož (2015b): Uživanje podeželje - Vodnik po pohodniških, kolesarskih in jahalnih poteh Slovenske Istre. <http://map.portoroz.si/> (1. 12. 2015).

Uradni list RS (2011): Zakon o kmetijskih zemljiščih (ZKZ-UPB2), 71, 9479–9498.

Webber, L. (2015): Polyline heatmap. <https://luke-webber.github.io/polyline-heatmap/> (1. 12. 2015).

Zalar, M. (2013): Po zelišča na izolsko podeželje. http://www.naprostem.si/novice/8872/po_zelisca_na_izolsko_podezelje.html (30. 12. 2015).

Antrop, M. (1998): Landscape change: Plan or chaos? *Landscape and Urban Planning*, 41, 3-4, 155–161.

Antrop, M. (2005): Why landscapes of the past are important for the future. *Landscape and Urban Planning*, 70, 1-2, 21–34.

Arnesen, T. (1998): Landscapes lost. *Landscape Research*, 23, 1, 39–50.

Ažman Momirski, L., Kladnik, D. (2009): Terasirane pokrajine v Sloveniji. *Acta geographica Slovenica*, 49, 1, 7–37.

Bessière, J. (1998): Local Development and Heritage: Traditional Food and Cuisine as Tourist Attractions in Rural Areas. *Sociologia Ruralis*, 38, 1, 21–34.

Braudel, F. (1979): *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*, tome premier, 4. izdaja. Pariz, Librairie Armand Colin (grški prevod, 1991).

Clendinning, G., Field, D. R. (2005): Seasonal residents: members of community or part of the scenery? V: Green, G. P., Deller, S. C. & Marcouiller, D. W. (ur.). *Amenities and rural development*. Cheltenham (UK), Northampton (MA, USA), Edward Elgar Publishing, 216–236.

Černe, A., Kušar, S. (2012): Regionalni razvoj Obalno-kraške statistične regije in ocena stopnje litoralizacije. V: Ogrin, D. (ur.). *Geografija stika Slovenske Istre in Tržaškega zaliva*. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, Oddelek za geografijo, 193–218.

- Daugstad, K. (2008):** Negotiating landscape in rural tourism. *Annals of Tourism Research*, 35, 2, 402–426.
- Dixon, J., Sherman, P. (1991):** Economics of protected areas. *Ambio*, 20, 2, 68–74.
- Fister, P. (1993):** Arhitekturne krajine in regije Slovenije. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Zavod RS za prostorsko planiranje.
- Graham, S., Healey, P. (1999):** Relational concepts of space and place: Issues for planning theory and practice. *European Planning Studies*, 7, 5, 623–646.
- Guštin, Š., Potočnik Slavič, I. (2015):** Prepoznavanje in prostorska razmestitev konfliktov na podeželju. *Geografski vestnik*, 85, 1, 81–101.
- Holmes, J. (2012):** Cape York Peninsula, Australia: A frontier region undergoing a multifunctional transition with indigenous engagement. *Journal of Rural Studies*, 28, 3, 252–265.
- Hopkins, J. (1998):** Signs of the Post-Rural: Marketing Myths of a Symbolic Countryside. *Geografiska Annaler, Series B: Human Geography*, 80, 2, 65–81.
- Jennings, F., Yates, J. (2009):** Scrapping over data: are the data scrapers' days numbered? *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 4, 2, 120–129.
- Jeršič, M. (1998):** Bližnja rekreacija prebivalcev Slovenije. Ljubljana, Inštitut za geografijo.
- Johnson, P. A., Sieber, R. E., Magnien, N. & J. Ariwi (2011):** Automated web harvesting to collect and analyse user-generated content for tourism. *Current Issues in Tourism*, 15, 3, 293–299.
- Juvan, N., Zorn, M. (2014):** Vloga in varstvo kulturne pokrajine. V: Nared, J. & N. Razpotnik Visković (ur.): Upravljanje območij s kulturno dediščino. Ljubljana, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, 59–76.
- Kaligarič, M., Ivajnski, D. (2014):** Vanishing landscape of the »classic« Karst: changed landscape identity and projections for the future. *Landscape and Urban Planning*, 132, 148–158.
- Kladnik, D. (1990):** Možnost intenziviranja rabe kulturnih teras. V: Orožen Adamič, M. (ur.): Zbornik 15. zborovanja slovenskih geografov. Koper, Zveza geografskih društev Slovenije, 143–150.
- Klemenčič, M. M. (1995):** Krajevna identiteta na primeru Srednje in Zgornje Gorenjske. *Dela*, 11, 47–57.
- Klemenčič, M. M. (2006):** Teoretski pogled na razvojne strukture slovenskega podeželja. *Dela*, 25, 159–171.
- Klemenčič, M. M. (2008):** Dileme regionalne geografije Slovenije. *Revija za geografijo*, 3, 2, 101–110.
- Kljenak, M., Kurdija, S., Polič, M. & M. Golobič (2013):** Experiencing Dalmatia: What Constitutes the Sensory Landscape Identity of the Dalmatia Region? *Društvena istraživanja: Journal for general issues*, 22, 2, 277–302.
- Lampi, B., Mrak, I. & I. Potočnik Slavič (2015):** Transformation of rural Slovenia: the Pomurje region in search of new development paths. V: McDonagh, J., Nienaber, B. & M. Woods (ur.): Globalization and Europe's rural regions. Farnham, Burlington, Ashgate cop, 125–142.
- Loumou, A., Giourga, C. (2003):** Olive groves: »The life and identity of the Mediterranean«. *Agriculture and Human Values*, 20, 1, 87–95.
- Lowenthal, D. (2015):** The Past is a Foreign Country – Revisited. V: Lowenthal, D. (ur.): Saving the past: preservation and replication. Cambridge University Press, 413–463.
- Massey, D. (2004):** Geographies of Responsibility. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 86, 1, 5–18.
- McCoy, M. D., Asner, G. P. & M. V. Graves (2011):** Airborne lidar survey of irrigated agricultural landscapes: an application of the slope contrast method. *Journal of Archaeological Science*, 38, 9, 2141–2154.
- Miličič, V., Udovč, A. (2012):** Uporabnost prostorskih podatkov kmetijskega sektorja za analize sprememb rabe kmetijskih zemljišč na primeru izbranega območja varovanja narave v Sloveniji. *Geodetski vestnik*, 56, 1, 83–104.
- Nairn, I. (1965):** The American Landscape. New York, Random House.
- Paasi, A. (2013):** Regional Planning and the Mobilization of 'Regional Identity': From Bounded Spaces to Relational Complexity. *Regional Studies*, 47, 8, 1206–1219.
- Perpar, A., Kovačič, M. (2006):** Prostorski vidiki razvoja kmetij. *Dela*, 25, 61–71.
- Petek, F., Fridl, J. (2004):** Pretvarjanje listov zemljiško-katastrskega načrta v Gauss-Krügerjev koordinatni sistem. *Geografski vestnik*, 76, 2, 75–87.
- Primdahl, J., Kristensen, L. S. (2011):** The farmer as a landscape manager: Management roles and change patterns in a Danish region. *Geografisk Tidsskrift-Danish Journal of Geography*, 111, 2, 107–116.
- Relph, E. (1976):** Place and placelessness. London, Pion.
- Ruiz-Benito, P., Cuevas, J. A., Bravo, R., Garcia-del-Barrio, J. M. & M. A. Zavala (2010):** Land use change in a Mediterranean metropolitan region and its periphery: assessment of conservation policies through CORINE Land Cover data and Markov models. *Forest Systems*, 19, 3, 315–328.
- Schmitz, M. F., Matos, D. G. G., De Aranzabal, I., Ruiz-Labourdette, D. & F. D. Pineda (2012):** Effects of a protected area on land-use dynamics and socioeconomic development of local populations. *Biological Conservation*, 149, 1, 122–135.
- Scott, A., Carter, C., Brown, K. & V. White (2009):** 'Seeing is Not Everything': Exploring the Landscape Experiences of Different Publics. *Landscape Research*, 34, 4, 397–424.
- Short, L. (2002):** Wind power and english landscape identity. V: Pasqualetti, M. J., Gipe, P. & R. W. Righter (ur.): Wind power in view: energy landscapes in a crowded world. San Diego, Academic press, 43–58.
- Stobbelaar, D. J., Pedroli, B. (2011):** Perspectives on Landscape Identity: A Conceptual Challenge. *Landscape Research*, 36, 3, 321–339.

Škvarč, A., Kodrič, I. (2006): Narava in regulacija: urejanje vinogradov in sadovnjakov na terasah. *Urbani izziv*, 17, 1–2, 78–84.

Titl, J. (1965): Socialnogeografski problemi na koprskem podeželju. Koper, Založba Lipa.

Triglav Čekada, M. (2011): Možnosti uporabe zračnega laserskega skeniranja (LIDAR) za geomorfološke študije. *Geografski vestnik*, 83, 2, 81–93.

Tuan, Y.-F. (1975): Place: An Experiential Perspective. *Geographical Review*, 65, 2, 151–165.

Urbanc, M., Juvan, M. (2012): Na stičišču literature in geografije: literatura kot predmet geografskega preučevanja na primeru Slovenske Istre. *Slavistična revija*, 3, 283–296.

Woods, M. (2005): Rural geography : processes, responses and experiences in rural restructuring. London, Thousand Oaks, New Delhi, SAGE Publications.

Woods, M. (2007): Engaging the global countryside: globalization, hybridity and the reconstitution of rural place. *Progress in Human Geography*, 31, 4, 485–587.

Woods, M. (2011): Rural. London & New York, Routledge.

Yang, Y., Wilson, L. T. & J. Wang (2010): Development of an automated climatic data scraping, filtering and display system. *Computers and Electronics in Agriculture*, 71, 1, 77–87.

Zupančič, J. (1998): Identiteta je merljiva. *Razprave in gradivo*, 33, 253–268.